

JUDAICA BULLETIN

Mededelingenblad van de Stichting Judaica Zwolle

Internet: www.judaica-zwolle.nl / E-mail: info@judaica-zwolle.nl

Versijnt vier maal per jaar - ISSN 1384-9050

Jaargang 29, Nummer 1 / Tisjri 5776 – Oktober 2015

OPLAGE 300 EXEMPLAREN - ABONNEMENT € 8,00 - BANKREKENING NL07INGB0000259272

In het spoor van de Kindertransporten (5/slot)

Door Wim Neevel

'De Sjoa bracht het slechtste en het beste in mensen naar boven.'

Bij de herdenking in de Hollandsche Schouwburg op Jom Hasjoa - de dag van de Sjoa - dit jaar op 16 april, vertelt een overlevende namens de oorlogsgeneratie - de heer Robert Hompes - hoe hij hier als baby van bijna twee maanden met zijn moeder en broertjes op 6 mei 1943 terecht was gekomen, doordat 'kopgeldjagers' hen oppakten, voor 'zeven gulden vijftig per kop'. *Slechter* kan een mens nauwelijks zijn. Zelf werd hij als baby gered via de tegenover de Hollandsche Schouwburg gelegen crèche, samen met nog 600 andere kinderen. De Joodse kinderverzorgsters daar staan met hun heldhaftige rol tijdens de oorlog voor *het beste* in de mens. (*1)

'The Children of Israël from the Bible'

"Tom, kom snel!" roept de vrouw opgewonden naar haar man. "De kinderen van Israël uit de bijbel zijn er!" Zo worden op een vrijdag vijfhonderd Joodse schoolkinderen uit Londen welkom geheten door hulpvaardige dorpeelingen uit Shefford en directe omgeving. Die dag is vrijdag 1 september 1939. Onder de duizenden Britse kinderen die bij het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog uit de steden naar het platteland worden geëvacueerd, zijn ook de leerlingen van de 'London's Jewish Secondary School'. Voor velen van hen - die al eerder gered zijn uit de handen van de nazi's - is dit dus niet hun eerste evacuatie. De inwoners van Shefford vertegenwoordigen met hun gastvrijheid tijdens de sjoa, *het beste* in de mens.

Als in de Kristallnacht - de nacht van 9 op 10 november 1938 - in Duitsland en Oostenrijk de synagogen in brand staan, de winkelruiten van de Joodse zaken aan diggelen gaan en de Joodse kinderen definitief van school worden verwijderd, komt een stroom van vluchtelingen op gang. Het

naziregime heeft duidelijk de Joodse bevolking op de korrel. Daarom proberen Joodse families met name hun kinderen naar veiliger oorden te laten gaan. Direct na deze nacht van 'het gebroken glas' versoepelt de Britse regering de regelgeving voor immigratie, zodat Joodse kinderen jonger dan zeventien jaar het land in mogen als vluchteling. De naam die aan deze reddingsoperatie van 10.000 Joodse kinderen is gegeven luidt **'the Kindertransport'**. Een aantal van deze kinderen belandt uiteindelijk op 1 september 1939 in Shefford, een klein dorpje zo'n 80 km ten noorden van de Britse hoofdstad. Het merendeel van deze evacués - allen zonder ouders - is nog maar kort geleden als vluchteling gearriveerd, spreekt nog nauwelijks een woord Engels en heeft een zeer orthodox-joodse opvoeding genoten.

'Ga nu, ten leven en in vrede'

In *'The Holocaust, the Jewish Tragedy'* - een boek van de historicus Martin Gilbert - lezen we het aangrijpende relaas van Eric Lucas over zijn vertrek in februari 1939 uit een klein dorpje in de buurt van de stad Aken in Duitsland.

"En zo stond ik voor het raam van de trein. In de verte stond een zwijgend ouder echtpaar [zijn ouders], met wie ik niet durfde te spreken, noch naar te zwaaien voor een laatste afscheid, [...]."

Een paar uur eerder hadden eerst mijn vader en daarna mijn moeder hun handen zachtjes op mijn gebogen hoofd gelegd om me te zegenen, om God te vragen me te laten zijn als Ephraïm en Menashe. 'Laat het goed met je gaan [...] en als het Gods wil is, zullen we je weer zien. Vergeet nooit dat je een Jood bent, vergeet niet het volk waartoe je behoort en vergeet ook ons niet.' Zo sprak mijn vader [...] 'Mijn jongen - het kan zijn dat we na jou kunnen komen, maar je zult nooit uit mijn gedachten zijn - uit die van je moeder.' Tranen stroomden over haar lief maar droevige gezicht. Met een laatste inspanning ging ze verder met de oude [...] Hebreeuwse woorden: "Ga nu, ten leven en in vrede." (*2)

Shefford

Op 20 juni 2014 staat in 'Biggleswade Today' COMMUNITY NEWS onder het kopje 'History' het volgende artikel:

[enkele vertaalde fragmenten]

Gedeelde verhalen over jonge vluchtelingen

By Ellen Frampton

Studenten zullen de route van 'the Kindertransport' opnieuw maken.

Hun bestemming is Shefford en alle ingezetenen met herinneringen aan 'the Kindertransport' zijn uitgenodigd die te delen met de bezoekers komende maand. [...]

Paul Mackin, de burgemeester van Shefford vertelde: " [...] Onze regering werkte samen met de vele Joodse scholen en liefdadigheidsinstellingen aan een plan om de kinderen naar het platteland te evacueren, zoals naar onze plaats Shefford."

Het project om de Joodse kinderen naar veiliger oorden over te brengen werd 'Operation Pied Piper' genoemd. Om en nabij 500 kinderen werden toegewezen aan Shefford en directe omgeving. [...]

Met de kinderen kwam een aantal leraren mee, maar men kan alleen maar fantaseren over de cultuurschok die door alle partijen werd ervaren. De vriendelijkheid door de inwoners van ons dorp getoond aan de kinderen blijft in de herinnering van de Joodse gemeenschap. "De 'children' hebben het nog steeds over zichzelf als Sheffordians."

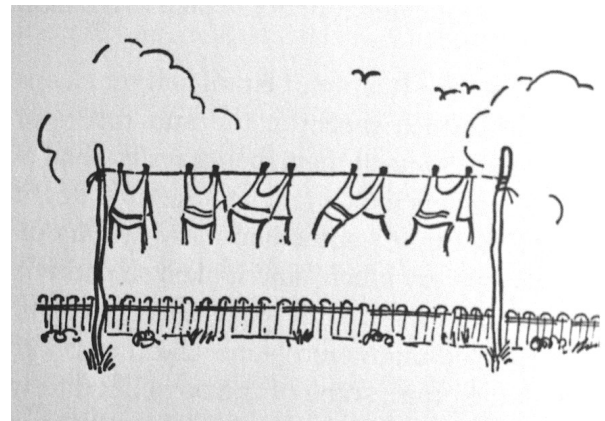
Deze maand, overgaand in juli, zal een groep studenten geleid door de Nederlandse 'rabbi and teacher' Lody van de Kamp de route van 'the

Kindertransport' opnieuw maken door vanuit Europa naar Londen en uiteindelijk Shefford te reizen.

Zij willen graag iedereen ontmoeten met herinneringen aan of verhalen over de kinderen die naar Shefford kwamen. [...]

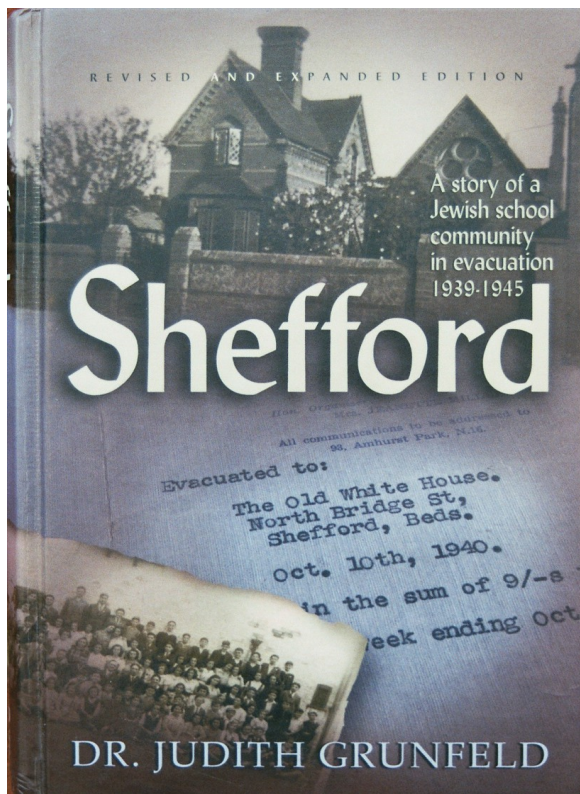
Die genoemde 'groep studenten' is een reisgezelschap van 'Jehoeda Services' uit Nederland, die onder leiding staat van rabbijn Lody B. van de Kamp uit Amsterdam. Mijn vrouw en ik, maar ook een ons bekende deelnemer aan de cursussen van de Stichting Judaica Zwolle zijn van de partij. Verder reist met ons Sallo van Gelder (78) uit Aalten – een bekende Joodse veehandelaar – die als onderduikjongetje zelf ervaren heeft wat het betekent achtergelaten te worden met alleen maar een koffertje.

In Shefford vertelt de 83 jarige Audrey Wight haar verhaal, hoe zij als achtjarige voor het eerst in haar leven Joden - 'the Children of Israël' - ziet, met alles wat ze bij zich hebben: hun 'yarmulkes', 'siddurim', 'Chanukah menorahs' en nog veel meer. Opeens wapperen er pas gewassen 'arba kanfos' aan de lijn in de mooie tuin van Mrs. K. (*3)

Schoongewassen 'arba kanfos' wapperen aan de waslijn

En dan die gedetailleerde voorschriften voor een Joods leven: de inachtneming van de 'Sabbath' en de 'dietary laws' – de spijswetten. Uit de verhalen, documenten en foto's van de 'Shefford History Group' wordt ons veel duidelijk. De Sheffordians voelen zich aanvankelijk overrompeld door die plotselinge evacuatie van zo'n vijfhonderd Joodse schoolkinderen naar hun klein christelijk dorpje. Maar hun verwarring en soms ook wrevel zijn ze al snel te boven gekomen en de opeenvolgende zes jaren zijn voor alle bewoners zeer gedenkwaardig geweest. Als 'studenten' uit Nederland ervaren wij bij het horen van deze boeiende geschiedenis de triomf van deze boerenbevolking en het vertrouwen in elkaar, ondanks de uitdagingen en soms ook tegenspoed.

Zo gebeurt het dat 'The Old Cinema Hall' – in gebruik als kantine en als centrum voor gemeenschappelijke activiteiten en verder ook voor de administratie – in februari 1940 volledig afbrandt wegens een defecte kachel. Maar vol trots wordt verteld dat de lokale brandweer de wetsrollen, de gebedenboeken en de Hebreeuwse bijbels weet te redden.

Een uitvoerige beschrijving van die 'exodus' naar Shefford is in 1980 uitgebracht door dr. Judith Grunfeld, de voormalige rector van de school. Het boek heeft als titel 'Shefford: A Story of a Jewish School Community in Evacuation 1939-1945'. (*4) Op de kaft staat een foto van 'The Old White House' waarin alle activiteiten worden voortgezet die eerder plaats vonden in het afgebrande gebouw. Het is onderwijsbureau, centrum voor alle opslag en het heeft nu ook verscheidene leslokalen gekregen. Verder heeft het gebouw een aparte keuken en eetzaal, zodat alle regels van het kasjroet kunnen worden nageleefd. De kinderen slapen echter nog wel bij de gastgezinnen. Bij onze rondwandeling door Shefford zien we dit gebouwencomplex helaas niet, het is in de vijftiger jaren van de vorige eeuw afgebroken.

Dr. Grunfeld beschrijft in haar boek de confrontatie van de Joodse kinderen met hun christelijke gastouders op de eerste, chaotische dag als volgt: "Leraren en helpers vertelden mij over de grote moeilijkheden die onze kinderen hadden ontmoet toen ze in de pleeggezinnen

arriveerden. Overal had men een welkomsmaal met speciale lekkere dingen voor hen klaargemaakt. [...] en [men] had zich erop verheugd hoe zij met smaak hun eerste maal zouden nuttigen - een omelet met ham, dat teken van welkom - dat zo liefdevol voor hen was klaargemaakt. En overal was het hetzelfde liedje. De kinderen, verlegen en moe, hadden het eten niet aangeraakt, hadden hun hoofden geschud en met moeite wat kleine teugjes thee gedronken. Ze hadden allemaal tekenen van onbehagen vertoond. Sommigen waren in staat geweest om een paar woorden te zeggen van 'dank u', dat duidelijk oprecht was, maar ze waren er allemaal in geslaagd in die huisgezinnen een atmosfeer van teleurstelling en frustratie te creëren....." [...] Onze leraren hadden van deze 'golf van teleurstelling' gehoord en hadden besloten dat ze een voor een bij de huizen zouden langsgaan om met de dorpsbewoners te praten en hun de situatie uit te leggen. Uitleggen dat dit Joodse kinderen waren en dat zij waren grootgebracht met het gehoorzaam zijn aan de 'Law of Israël'. (*5) Dat hen geleerd was zich te houden aan de spijswetten volgens de bijbel; dat sommigen van hen net waren ontkomen aan de vervolging door de nazi's en nog geen Engels konden spreken en daarom dus niet konden uitleggen waarom ze die werkelijk heerlijke maaltijd hadden moeten weigeren [...]."

Na verloop van een aantal maanden zijn de dorpingen helemaal vertrouwd met de Joodse tradities en zijn ze van hun Joodse kinderen gaan houden. Ze krijgen ook steeds meer respect voor de kinderen die in een vreemde omgeving loyaal blijven aan hun eigen traditie en geloof. Bovendien ontstaat er een warme en hechte relatie van de dorpsbewoners met de leraren en rabbijnen van de school. Rabbijn dr. Solomon Schonfeld, de directeur van de 'Jewish Secondary School' is zeer geliefd en wordt gewaardeerd door de lokale autoriteiten en de geestelijkheid. En het schoolhoofd dr. Abraham Levene, die over een gezonde dosis Engelse humor beschikt, kan prima met de burgers over het weer praten, met de boeren over planten en vogels en met de dorpspolitici over wetgeving.

Aan het eind van de oorlog spreekt Dr. Grunfeld de dorpsbewoners liefdevol en met dankbaarheid toe. Een enkel citaat uit haar afscheidswor-den: "Mannen en vrouwen van Shefford, jullie kunnen trots op jullie zelf zijn. Jullie hebben een fantastisch hoofdstuk toegevoegd aan de annalen van humaniteitNu gaan we afscheid nemen.

Een deel van de weg die 'leven' wordt genoemd, hebben we gezamenlijk afgelegd. Jullie waren de gastheren en wij de gasten. De gasten vertrekken nu en ze gaan weg met een zegen. Jullie kennen allemaal de bekende spreuk uit de bijbel, als G'd tot Abraham zegt: 'Ieder die u zegent zal gezegend zijn.' Zonder enige twijfel kan dit toegepast worden op deze 'kinderen van Israël' die onder jullie hoede stonden [...] We bidden dat de goedheid die u hebt laten zien zal worden terugbetaald 'uit de hemel' en de G'ddelijke zegen op u mag neerdalen [...]. Shefford mag dan wel klein zijn op de kaart, maar we zullen zien dat haar reputatie wijd en zijd verspreid zal worden.'

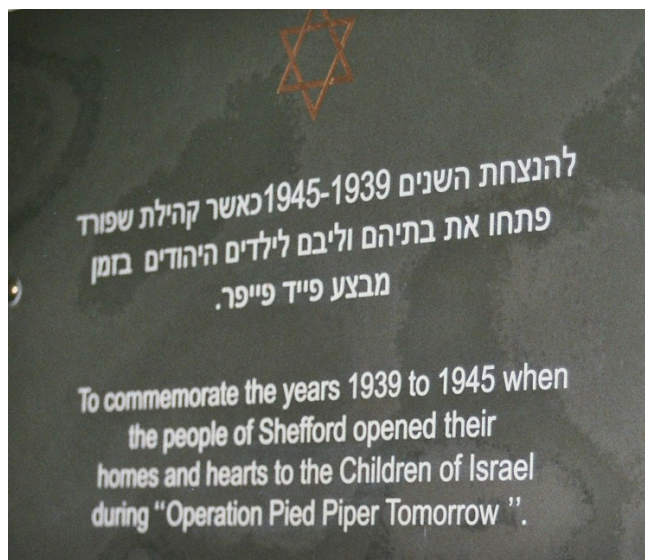

Rabbin Lody van de Kamp en de heer Mackin, de burgemeester van Shefford

En zo is er dan op woensdag 2 juli 2014 in 'Shefford House' - het gemeentehuis - een delegatie uit Nederland die luistert naar de toespraak van mayor Paul Mackin, de burgemeester, om in het bijzijn van ook veel Sheffordians het verhaal te horen hoe de inwoners van Shefford in de jaren 1939 tot en met 1945 hun huizen en harten openen voor de 'the Children of Israël'. Een actie die bekend is geworden onder de naam 'Pied Piper'. Die codenaam verwijst naar de sage van 'The Pied Piper - de bonte fluitspeler - of Hamelin', bij ons bekend als 'de rattenvanger van Hamelen'. Zoals in de middeleeuwen alle kinderen van de

Duitse stad Hamelen de kleurrijke fluitspeler al dansend volgen om uiteindelijk op geheimzinnige wijze te verdwijnen, zo worden in 1939 in een geheime actie Londense kinderen, op een aanvankelijk geheime plaats, in veiligheid gebracht.

Een hoogtepunt tijdens de bijeenkomst is de onthulling van een gedenkplaat door rabbijn Lody van de Kamp samen met burgemeester Paul Mackin. Op de plaquette lezen we פתחו את בתיכם וליבם de Hebreeuwse woorden voor: 'openden hun huizen en harten'.

Frieda Stolzberg

Frieda Stolzberg is een van die kinderen die de dierbaarste herinneringen bewaart aan haar jaren in Shefford op de 'Jewish Secondary School' van rabbijn Schonfeld. Hier wordt ze weer herenigd met haar broer en met een van haar zussen. Ze krijgt er vrienden voor het leven en vindt er troost in de vertrouwde gebruiken die ze van huis uit kent. Maar ook geniet ze van de gewone dingen zoals sportdagen, kamperen, gekke streken uithalen en andere kinderpleziertjes.

Friedl, zoals Frieda thuis genoemd wordt, is 6 jaar als haar ouders haar - en nog een broer en twee zussen - in 1938 op 'Kindertransport' zetten om ze uit Wenen te krijgen. Alleen haar vader gaat mee naar het station, haar moeder Jocheved en oma Blima kunnen het niet aan om ook mee te gaan en blijven snikkend thuis. Het beeld van haar vader, rabbijn Nissan Stolzberg, die verloren op het perron staat - bloedend door een antisemitische aanval onderweg, waarbij zijn baard wordt afgesneden - is de laatste herinnering van Frieda aan Wenen. (*6)

Door de oorlog is Frieda wees geworden, maar omdat zij de oorlogsjaren doorbrengt op het beschermde platteland van Engeland beschouwt ze zichzelf niet als een overlevende en denkt ze er

ook helemaal niet over om haar herinneringen op te schrijven. Dat verandert in het jaar 2000 als Frieda – die nu al jaren de naam Korobkin draagt – de film *'Into the Arms of Strangers: Stories of the Kindertransport'* ziet. In december 2011, op een lezing in de Beth Avraham Yoseph Synagoge van Toronto, Canada – waar haar zoon Daniel Korobkin 'senior rabbi' is – vertelt ze: *"Ik was teleurgesteld omdat alle mensen die in de documentaire beschreven werden, en die op Kindertransport waren geweest, uit seculiere huisgezinnen kwamen: niet een van hen was opgegroeid in een orthodox gezin. En wat me feitelijk nog meer stoorde was dat de producent geen enkele keer die praktisch alleen-handelende persoon noemde die meer dan 1.000 kinderen redde – van de totaal 10.000 die naar Engeland waren gebracht met 'the Kindertransport' – namelijk Rabbi Solomon Schonfeld. Die 1.000 kinderen kwamen, net zoals ik, allemaal uit orthodoxe gezinnen."*(*7) Daarom begint Frieda Korobkin, een voormalige lerares Engels, zelf een boek te schrijven. Het resultaat zijn haar memoires, met als ondertitel *'Beyond the Kindertransport'*, dat het 'onbekende' Kindertransport beschrijft.(*8)

Een van Frieda's vroegste herinneringen uit Wenen is dat ze in de winter van 1938 als zesjarige door drie van 'Hitlers jonge trawanten' begraven wordt in de sneeuw. Maar haar boek is verder een van de weinige verslagen dat uit de eerste hand beschrijft wat er gebeurt nadat de kinderen veilig zijn aangekomen in Engeland. Ver weg van haar *'heimische home'*, wordt Frieda gescheiden van haar broertje en zusjes en komt terecht in een Joods gezin dat 'non-Shomer Shabbos' is – zich niet aan de sjabbatwetten houdt. In 1939, na het begin van de oorlog, wordt ze ondergebracht bij een aantal niet-Joodse families op het platteland. *"Het is moeilijk om met elkaar te verenigen, de stappen die gezet worden om levens te redden terwijl tegelijkertijd de Joodse ziel wordt vernietigd."* In 1943 komt ze uiteindelijk naar Shefford, waar ze onder de hoede komt van rabbijn Solomon Schonfeld. Ze 'leert' met Judith en rabbijn Grunfeld die haar jodendom nieuw leven inblazen en dat leidt naar de grondslag voor een 'Modern Orthodoxy' dat de rest van haar leven bepaalt.

Pas in 1973 leert ze de noodlottige bestemming van haar ouders kennen. In dat jaar is een massagraf in Brko in Joegoslavië ontdekt. Volgens een lijst van de nazi's – met daarop de namen van haar vader, moeder en oma – zijn daar 200 Joden uit Wenen begraven. Frieda komt

erachter dat ze nog drie weken verwijderd waren van het aan boord gaan van een schip naar Palestina toen ze werden geëxecuteerd. Hun stoffelijke resten zijn herbegraven op de Joodse begraafplaats in Wenen.

Het beste in de mens

Bij de beschrijving van al haar belevenissen staat voor Frieda Korobkin steeds één punt duidelijk centraal: niet genoeg lof kan worden toegeswaaid naar de persoon die háár 'Kindertransport' tot stand brengt – rabbijn Solomon Schonfeld (1912-1984). Deze rabbijn heeft - voordat hij de positie van zijn overleden vader in Londen overneemt – eerst zijn opleiding afgerond aan de jesjiva in Nitra, Slowakije en daarna aan die van Slobodka in Litouwen, waar hij Talmudica en Moessar studeert. (*9) Tegelijkertijd studeert hij voor een doctoraat aan de universiteit van Koningsbergen in Oost-Pruisen - nu Kaliningrad, Rusland.

Rabbiijn Solomon Schonfeld

Rabbiijn Schonfeld keert in 1933 terug naar Engeland, waar hij in Londen de leiding krijgt van de 'Adath Congregation' (*10) die in 1926 door zijn vader Avigdor Schonfeld is opgericht. De missie van die gemeente is het beschermen van het traditionele jodendom. Ook wordt hij directeur van de Jewish Secondary School (Hasmonean Grammar School), die in 1929 is gestart. Hij gelooft er vurig in dat Joodse kinderen optimaal Joods en profaan onderwijs moeten krijgen in een Joodse omgeving. Dit is in die tijd geen algemeen aanvaard uitgangspunt en hij moet er hard aan werken om steun te verkrijgen voor zijn idealistisch project. Zo is de 'Jewish Secondary School Movement – JSSM' ontstaan. Ook wordt er een basisschool toegevoegd. In 1936 komt er

de 'Hasmonean Grammar School for Girls' bij die onder leiding staat van dr. Judith Grunfeld. Deze scholen nemen later de Joodse vluchteling-kinderen uit Europa op en treffen voorzieningen om het onderwijs voort te zetten nadat ze zijn geëvacueerd naar Shefford.

In 1938, met de Kritallnacht van 9 op 10 november, wordt rabbijn Schonfeld zich bewust van het dodelijk gevaar dat de Joden in Europa treft en hij gaat over tot een 'one-man rescue agency'. Een reddingsactie door één man alleen, wel met ondersteuning van de 'Agudah Organization' in Londen. (*11) Als jonge rabbijn van zesentwintig, nog niet getrouwd, kan hij als gevoelig mens niet stil blijven zitten in zijn werkkamer, terwijl zijn mede-Joden aan de andere kant van het Kanaal bruut worden vervolgd. In één enkel transport, al in november 1938, leidt hij 300 kinderen van Oostenrijk naar Engeland. De ouders zelf brengen hun kinderen naar het station, belovend dat ze elkaar spoedig weer zullen zien. Maar de Britse gastvrijheid is uitsluitend beperkt tot dit soort 'Kindertransport'. En zo wordt ook rabbijn Schonfeld bekend als de 'Pied Piper' en de ouders die anticiperen op de komende catastrofe, zien zijn school als de 'ark van Noach'.

Enkele bewerkte fragmenten, ontleend aan een verhaal voor sjabbat, die over de voorbereiding voor dit transport gaan. *"De rabbijn wil 300 Joodse kinderen van Wenen naar Londen brengen. De Britse ambtenaar is verbijsterd, hoe kan één rabbijn zo veel kinderen huisvesten en te eten geven? Maar de kinderen kunnen toch gehuisvest worden in de deels ontruimde schoolgebouwen? In het licht van de omstandigheden kan ik je paspoorten geven voor slechts 260 kinderen"* zegt de functionaris. *De ambtenaar denkt dat de zaak hiermee klaar is, maar de jonge rabbijn antwoordt: 'Ik ben eigenaar van het huis waarin ik woon en voor nog eens 40 kinderen is er genoeg ruimte in mijn eigen huis.'* *De ambtenaar is erg ontroerd door deze overweldigende menslievendheid van de rabbijn. De functionaris heeft tranen in zijn ogen als hij de hand van de rabbijn schudt en hem vraagt om de namen van de kinderen door te geven voor wie de vergunningen bestemd zijn. Direct, nog in aanwezigheid van de ambtenaar, belt rabbijn Schonfeld met Julius Steinfeld, de leider van een Joodse gemeente in Wenen, die hem al eerder dringend om hulp heeft gevraagd. De redding kan beginnen. Buren en vrienden helpen mee. Leden van de padvindergroep brengen bedden en dekens die gebruikt zijn bij hun zomerkamp. De*

*dag dat de kinderen komen is er een zware sneeuwstorm, de zwaarste in acht jaar. Met hulp van een groep jongeren wordt de weg naar de ingesneeuwde scholen weer vrijgemaakt. De rabbijn gaat zelf mee met de gehuurde vrachtwagens om de kinderen in Harwich op te halen. Hij schrikt en is diep ontroerd als hij de kinderen voor het eerst ziet: haveloos, uitgehongerd en bang. Dit is nu wat rest van de eens zo trotse Joodse families in Wenen! (*12)*

Rabbijn Solomon Schonfeld is een knappe 'six-footer', een indrukwekkende figuur van één meter drieëntachtig, met glimmende ogen en een innemende glimlach. Het helpt hem om toegang te krijgen tot de hoogste functionarissen. Van alles onderneemt hij om jonge Joden maar weg te krijgen, weg van 'het vuur'. Keer op keer reist hij naar het continent en 'plukt zoveel Joodse kinderen weg' als maar kan. Hij doorbreekt de bureaucratie, omzeilt problemen en arrangeert steeds maar weer transporten. *"Hij slaagt erin om een pad door de 'zee' van koude bureaucratie te vinden,"* zoals iemand het omschrijft.

De Hebreeuwse woorden '*Hatzalat Nefashot*' – letterlijk: '*redden van zielen*' – geven een positieve opdracht om het leven te redden van iemand die in gevaar verkeert. De G'ddelijke opdracht van '*hatzalat nefashot*' is het lichamelijk en geestelijk redden van deze mede-Joden. Voor Rabbijn Schonfeld zijn het twee verschillende activiteiten: het direct redden van mensen in levensgevaar uit handen van de nazi's, en educatie - opvoeding, scholing en vorming - van de volgende generatie jonge Joden in Engeland. De gemeenschappelijke noemer is de onbaatzuchtige toewijding van de rabbijn tot de Talmoed, die iemand beschrijft die een leven redt alsof deze de wereld heeft gered. Op de vraag hoeveel levens hij wel heeft gered antwoordt rabbijn Schonfeld: *"Maar weet je hoeveel ik er niet heb gered?"* Van dank of erkenning wil hij niets weten.

De ongebruikelijke aanpak van rabbijn Schonfeld brengt hem vaak in conflict met de geassimileerde Anglo-Joodse gemeenschap. Deze seculiere Joodse gemeenschap geeft de voorkeur aan het plaatsen van de vluchtelingkinderen in niet Joodse huizen - dit is minder opvallend - omdat zij anders antisemitisme vrezen. Er zijn zelfs bepaalde Joodse leiders die om allerlei misleidende redenen de prioriteit van dit levensreddende werk ontkennen.

Nog voor het begin van 'the Kindertransport' brengt rabbijn Schonfeld al Duitse rabbijnen, sjochtiem – meervoud van sjocheet,

ritueel slachter - en leerkrachten naar Engeland. Hij heeft bij tolerante ambtenaren visa geregeld voor een tijdelijk verblijf, zodat zij in het buitenland kunnen 'trainen' voor hun werk. Zo kunnen meer dan 1000 Joodse families ontsnappen aan de nazi's.

In Shefford, waarover we al eerder schreven, heeft hij in 1939 op een sympathieke manier met de dorpelingen onderhandeld, zodat zij - die nog nooit eerder Joden hadden gezien - de orthodoxe kinderen van de Joodse enclave in hun gemeenschap willen opnemen.

In 1940 worden na de val van Frankrijk zo'n 15.000 mannelijke Duitse vluchtelingen in primitieve interneringskampen geplaatst omdat de Britse regering bang is voor overlopers bij een Duitse invasie. Solomon Schonfeld legt een aantal officiële bezoeken af, zorgt voor verbetering van de faciliteiten en organiseert kosjer voedsel voor de orthodox-Joodse vluchtelingen.

Na de Duitse capitulatie gaat rabbijn Schonfeld opnieuw naar het door de oorlog verscheurde Europa en spoort honderden verborgen Joodse kinderen op, met name uit het communistische Polen en Tsjecho-Slowakije. 'Six feet tall', atletisch en knap verschijnt hij als een engel voor de weeskinderen die hij uit kloosters, woningen en andere schuilplaatsen verzamelt om ze naar de veilige omgeving van hun eigen gemeenschap te brengen. Vooral Joodse communisten willen dat Poolse Joden in het land blijven om te helpen om een 'nieuw Polen' op te bouwen. Gewapend met een paar honderd sloffen sigaretten – na de oorlog de meest waardevolle valuta – chartert de rabbijn een boot in Gdansk en begeleidt 150 Joodse jongens en meisjes aan boord. (*13)

In een bespreking van het boek 'Holocaust Hero: Solomon Schonfeld' van de historicus dr. David Kranzler schrijft de recensent Pinchas Stolper als afsluiting:

“.....het laat zien wat een toegewijd en moedig individu kan volbrengen ondanks het verzet van het Joodse establishment. Inderdaad, één met G'd ben je in de meerderheid.”

Rabbijn Dr Solomon Schonfeld ontvangt in 2013 postuum de 'British Hero of the Holocaust Award' uit erkentelijkheid voor zijn opmerkelijke prestatie door duizenden vluchtelingen te redden.

Afsluitende zinnen

In een column in het NIW – 'De 36 rechtvaardigen' – schrijft Victor Polak: *“Volgens de Joodse traditie zijn er altijd tenminste 36 verborgen*

*rechtvaardigen op aarde, die als pilaren van de mensheid gelden en het voor God de moeite waard maken om de mensheid in stand te houden. In de Talmoeed staat dat er in elke generatie 36 Rechtvaardigen [zijn die] 'de goddelijke aanwezigheid voelen' (traktaat Sanhedrin 97b; traktaat Soeka 45b)” (*14)*

De periode van 1933-1945 is een periode van maar twaalf jaar in de hele geschiedenis van de mensheid, maar met verwoestende gevolgen voor de hele wereld, en vooral Europa. Laten we niet huichelachtig 'nooit weer' roepen bij allerlei herdenkingen, of grote woorden gebruiken over 'onze waarden' en over 'vrijheid en democratie' als we niet bereid zijn om daar in de praktijk ook werkelijk - wanneer dat nodig is - een prijs voor te betalen en een inspanning voor te leveren. (*15)

Noten en Bronnen:

(*1) In navolging van andere grote steden in Europa komt er nu ook een Nationaal Sjoa Museum in Amsterdam. Het museum komt in twee historische panden: de Hollandsche Schouwburg en de daartegenover gelegen voormalige Hervormde Kweekschool. Hier zal vanaf januari 2016 het hele verhaal over uitsluiting, deportatie en moord op ruim driekwart van de Nederlandse Joden worden verteld.

(*2) The Holocaust, the Jewish Tragedy - Martin Gilbert pag.77, Fontana/Collins, Glasgow 1987.

(*3) Yarmulkes zijn keppeltjes, siddurim – gebedenboeken, Chanukah menorahs – Chanoeke-kandelaars, en arba kanfos is het Jiddische woord voor talliet katan, het kleine vierhoekige gebedskleed met schouwdraden.

(*4) Shefford: A Story of a Jewish School Community in Evacuation 1939-1945 dr. Judith Grunfeld, Feldheim 1980 / 2007. Niet meer verkrijgbaar.

(*5) Law of Israël – wij zouden zeggen: 'de wet van Mozes', de Tora.

(*6) Gegevens over Frieda Korobkin: www.jewishmag.com/.../kinder_transport/kinder_tran en ook www.thejewisheye.com/fk_kindertp.html

(*7) <http://www.kindertransport.org/news.aspx?yr=201>, onder het kopje: BAYT rabbi's mother tells tale of the Kindertransport.

(*8) Throw your Feet over your Shoulders: Beyond the Kindertransport - Frieda Korobkin, Devorah Press, Jerusalem 2008.

(*9) Jesjiva = Joods studiehuis, Talmudica = studie van de Talmoeidische literatuur. Moessar staat voor ethiek die met name gericht is op verantwoordelijkheid, maar ook hoe iemand zich moet gedragen in het dagelijks leven. Moessar is dus zelfontplooiing om naar heiligheid te streven.

(*10) Adath – Adat (Ned.) = gemeente

(*11) Agudah – Agoeda (Ned.) is de bekorting van 'Agoedat Jisrael', letterlijk 'verbond van Israël'. Agoeda is een wereldorganisatie van orthodoxe Joden, in 1912 opgericht, om de invloed van de Reform tegen te gaan. De halacha is het leidend beginsel voor een Joods leven.

(*12) Ontleend aan www.shemaisrael.com/publicat/.../savechildren.htm

(*13) Gegevens over Solomon Schonfeld: www.hasmonean.co.uk/about-us/hasmonean-history/ en ook www.ou.org/publications/ja/.../5765summer/Book.pdf

(*14) Nieuw Israëlitisch Weekblad van 08-05-15

(*15) Woorden van de historicus en publicist Leo Mock in de rubriek Het Forum in NIW 24-05-15

Spirituele strijd in Eloel

Van de redactie

Nummer 1 van een nieuwe jaargang van het Judaica Bulletin verschijnt altijd in de maand Tisjri - die met Rosj Hasjana begint - en de eerste maand van de Joodse (Hebreeuwse) kalender is. De laatste maand van de Joodse kalender is echter de belangrijkste maand van het jaar. Deze maand heet Eloel (Elloel/Elul). Eloel dient als voorbereiding op de Hoge Feestdagen: Rosj Hasjana (Joods Nieuwjaar) en Jom Kippoer (Grote Verzoendag). Deze voorbereiding is uiterst belangrijk. Er wordt aan intensieve zelfreflectie gedaan en getracht dichter bij God te komen.

De vier letters van het woord Eloel – אלוֹל

Alef-Lamed-Waw-Lamed.

“Wanneer je in oorlog zult uittrekken tegen je vijand en Hasjeem [het Opperwezen] hem in je macht zal geven...” (Dewariem/Deuteronomium 21:10-11). Volgens de Zohar (letterlijk: 'schittering') (*2) spreekt de Tora op vele, verschillende niveau's. De oorlog, die hier óók bedoeld wordt, is onze strijd tegen onze dagelijkse vijand, de jeetser hara, onze kwade neiging. In de maand Eloel staan drie dingen centraal: tesjoewa (berouw), tefilla (gebed) en tsedaka (liefdadigheid). Juist tegen deze drie zaken voelen de meeste mensen een stevige weerstand en frisse tegenzin. Die weerstand overwinnen is de opdracht in deze maand.

Wat is ons verlies als we niet nadenken over onszelf? Het verlies bestaat op vier niveaus en ligt telkens aangeduid in de vier letters van Eloel:

1. Onopzettelijke missers, zowel in de religie als intermenselijk: Alef-Lamed-Waw-Lamed zijn de beginletters van de laatste vier woorden van de zin (Sjemot/Ex. 21:13) *ina lejado wesamti lecha* – אִנֹּה לֵיָדוּ „wanneer iemand niet de bedoeling had iemand te doden, maar G-d zorgde ervoor dat het gebeurde, dan zal Ik zorgen voor een toevluchtsoord voor jou” - dit vers beschrijft de instelling van vluchtsteden. De maand Eloel is een geschikte periode om met name tesjoewa (letterlijk: 'terugkeer'; het omkeren, berouw, inkeer) te doen voor onze onopzettelijke overtredingen.
2. Onze foute intenties en bedoelingen: de beginletters van de woorden *et lewawecha we'et lewaw* (uit Dewariem/Deut. 30:6) – אֶת-לְבָבְךָ וְאֶת-לִבְּךָ „en Hasjeem, je G-d, zal

je hart besnijden en het hart van je nakomelingen” – vormen eveneens het woord Eloel. Intentie staat in relatie tot tesjoewa (berouw) omdat dit puur intentie is. Deze pasoeek (vers) is een aanwijzing voor tesjoewa.

3. Onze relatie met het Opperwezen: ook de beginletters van *Ani ledodi wedodi li* – (Hooglied 6:3) אֲנִי לְדוּדִי וְדוּדִי לִי „Ik ben van mijn geliefde en mijn geliefde is van mij” vormen het woord Eloel. Deze pasoeek (vers) is een aanwijzing voor tefilla (gebed), want dat is als het ware 'een lied voor geliefden'.
4. Onze relatie met de medemens: het woord Eloel staat ook aangeduid in de beginletters van *Iesj lere'ehoe oematanot la'evjoniem* – אִישׁ לְרֵעֵהוּ וּמִתְּנוּת לְאֶבְיָנִים „Stuurt iedereen geschenken aan zijn vriend en aan de armen” (Esther 9:22). Deze pasoeek is een aanwijzing dat men tsedaka (daad van gerechtigheid, daad van liefdadigheid) moet geven.

Spreuken der vaderen

Hilleel - een groot geleerde uit de 1^e eeuw - hield niet alleen vrome droosjes (speeches) maar benadrukte ook, dat we in religieuze zaken zelf het voortouw moeten nemen. Hij ging zelf keihard aan de slag.

Hilleel zei: *Als ik er niet voor mezelf ben, wie is er dan voor mij? Als ik er alleen voor mezelf ben, wat ben ik dan? En indien niet nu, wanneer dan wel?* (Pirkee Avot - Spreuken der vaderen – 1:14) (*3)

Als ik er niet voor mezelf ben, wie is er dan voor mij?

Als ik de mitsvot – meervoud van *mitswa*: gebod, goede daad - niet doe, wie doet ze dan voor mij? Als ik niet zelf streef naar een hoger niveau van in acht name van mitsvot en studie van Tora, wie zal mij dan inspireren? Externe motivatie is niet zo effectief als zelfmotivatie.

Als ik zelf niet alert bent op het vervullen van de mitsvot, wie zal er mij dan op wijzen? Af en toe helpen vermaningen van anderen maar ze hebben geen blijvend effect. Als men zelf gemotiveerd is, blijft men in toenemende mate alert.

Als ik er alleen voor mezelf ben.

Dit refereert aan de studie van Tora en het najagen van mitsvot, wat het enige levensgebied vormt waar succes in direct verband staat met de geïnvesteerde moeite. Met het oog op materieel succes stelt de Talmoed: *'Voor de conceptie van een kind ligt reeds vast of het kind rijk of arm zal zijn'* (Nidda 15a). Daarom gaat Hilleel verder: 'Als ik alleen voor mijzelf zorg (d.w.z. voor mijn fysieke behoeften) wat heb ik dan bereikt?' Met het oog op het spirituele welzijn zegt de Talmoed: *'alles is vooraf bepaald behalve ontzag voor G'd.'* Dus als men niet vecht voor spirituele groei, zal men het niet bereiken.

Wanneer men zich zorgen maakt om zijn spirituele niveau, helpt G'd in de strijd tegen de jeetser hara (de kwade neiging). Wanneer men hier echter niet mee bezig is, heeft G'd hier ook geen aandacht voor.

Als men geen medelijden heeft met zichzelf, wie heeft er dan medelijden met hem? Onze Wijzen zeiden: *'Men mag geen medelijden hebben met iemand zonder zorg om zijn spirituele groei'* (Berachot 33a). Elk mens werd geschapen om een bepaald doel te bereiken dat uitsluitend voor hem is bestemd.

Elk moment van het leven is er om een specifiek doel te halen wat enkel voor dat moment is. Dat doel kan niet bereikt worden op een ander moment. Dit is precies de betekenis van Hilleels uitspraak: als ik niet het exclusieve doel, waarvoor ik geschapen ben vervul, kan niemand anders het doen. Als ik niet de specifieke taak vervul die voor dit moment bedoeld is, kan die nooit meer vervuld worden.

Als ik er alleen voor mezelf ben, wat ben ik dan?

Zelfs als ik de mitsvot vervul dan heb ik me nog

niet gekweten van de grote verantwoordelijkheid naar anderen toe, die ook op mijn schouders rust.

En indien niet nu, wanneer dan wel?

Als ik niet nu mijn leven beter, wanneer dan? Na mijn overlijden is het te laat. De Rabbijnen gaven voor deze gedachte een vergelijking: 'Iemand die voor Sjabbat eten klaar maakt, heeft iets te eten op Sjabbat. Maar iemand die niets voorbereidt, heeft ook niets te eten.

Als ik mij op jonge leeftijd geen goede eigenschappen eigen maak, wanneer zal ik ze dan verwerven? Niet als ik oud ben, omdat het dan erg moeilijk is om gewoontes af te leren aangezien gedragspatronen, goed of slecht, al verankerd zijn. Dit is wat de wijze Salomo bedoelde toen hij zei: *'Leer een kind wanneer hij jong is welke weg hij moet gaan; zelfs als hij ouder is, zal hij niet van deze weg af gaan'* (Spreuken 22:6).

Zeg niet: 'Ik ben vandaag druk met mijn werk. Morgen ga ik weer aan mezelf werken' Wie weet of de kans zich nog eens voordoet? En zelfs als de kans zich nog eens voordoet, is die specifieke dag alweer voorbij. Je hebt een kans voorbij laten gaan om G'd te dienen. Die dag zal nooit meer weerkeren.

Hilleel bespreekt bescheidenheid in gedachte. Hij leert ons nederig te zijn door te bedenken dat we in de praktijk lang niet alles doen wat er van ons verwacht wordt.

'En de zonen van Jissachar waren mannen die begrip voor tijd hadden' (I Kronieken 12:32). De mannen van de stam Jissachar – die symbool stonden voor diegenen die de hele dag Tora leerden – begrepen wat de waarde van tijd was.

Noten:

(*1) Dit bewerkte artikel is gebaseerd op de bespreking van Parsja Kie Teetsee, het Tora-deel van de week (Dewariem/Deuteronomium 21:10-25:19) door rabbijn mr. drs. R. Evers en geplaatst op 27 augustus 2015 – 12 Eloel 5775 - <http://www.nik.nl/2015/08/parsja-kie-teetsee-5775/>

(*2) Boek dat de grondslag vormt van de kabbalistische literatuur, verzameling mystieke commentaren op de Tora, geschreven door verschillende auteurs, eind 13e eeuw in Spanje voor het eerst gepubliceerd.

(*3) Zie ook Judaica Bulletin 28.4 'Groeten uit Edinburgh'.

JUDAICA-AGENDA – NAJAAR 2015

----- 11-10-2015 – Tentoonstelling

"Geschiedenis van het joodse leven in en om Zwolle" inclusief rondleiding. Stichting Judaica Zwolle. Plaats: synagoge, Samuel Hirschstraat 8, Zwolle. Tijd: 13.30 uur. Toegang: € 4,- (jeugdigen met korting).

----- 8-11-2015 – 17de Samuel Hirschlezing

"Heeft seculier Jodendom (de) toekomst?" door Prof. dr. I.E. Zwiep. Organisatie: Stichting Judaica Zwolle & Genootschap Nederland-Israël afdeling Zwolle. Plaats: Synagoge van Zwolle, Samuel Hirschstraat 8. Tijd: 11.00 tot 12.30 uur. Zaal open 10.30 uur. Toegang €10,- aan de zaal.

----- 8-11-2015 – Tentoonstelling

"Geschiedenis van het joodse leven in en om Zwolle" inclusief rondleiding. Stichting Judaica Zwolle. Plaats: synagoge, Samuel Hirschstraat 8, Zwolle. **Tijd: 13.00 uur.** Toegang: €4,- (jeugdigen met korting).

----- 11-11-2015 – Lezing rabbijn van de Kamp

"Relatie religieuze en niet-religieuze Joden in Israël." Organisatie: Genootschap Nederland-Israël afdeling Zwolle. Plaats: Synagoge van Zwolle, Samuel Hirschstraat 8. Tijd: 19.30 uur. Toegang voor niet-leden € 5,-

Vermeldenswaard

* De Stichting Judaica Zwolle heeft onlangs een aanzienlijk legaat ontvangen van het overleden echtpaar Lingen – Slagboom. De executeur schreef o.a.: "Op 22 juli 2012 overleed mijn zwager de heer Jan Lingen en op 7 mei 2015 zijn echtgenote mevrouw Elizabeth Lingen - Slagboom. Zij woonden t/m het jaar 2010 aan de Houtrustweg in 't Harde." Wij hebben inmiddels telefonisch contact gehad met het genoemde familielid en hebben aangegeven dat wij dit legaat graag in dank aanvaarden.

Hier word je wel even stil van. Dat mensen zich zo betrokken hebben gevoeld bij het werk van onze stichting! Over de besteding van het legaat vindt nog bestuurlijk overleg plaats.

* Tot ons genoegen hebben we mevrouw Nieske Willems uit Zwolle bereid gevonden - met ingang van dit oktobernummer - de verspreiding van het Judaica Bulletin te verzorgen.

Een Duitstalige rabbijn in Zwolle

Tumult aan de IJssel (4)

De benoeming van Dr. Jacob Fränkel tot opperrabbijn van Overijssel en Drenthe

Door Ruben van de Belt

Terugblik: liberaal en orthodox

Het conflict rondom de benoeming van Dr. Jacob Fränkel tot opperrabbijn van—uiteindelijk—het ressort Overijssel kan worden geduid als een strijd tussen liberale- en orthodoxe Joden. In zekere zin lijkt het een voortzetting van de vete tussen de voorganger van Fränkel, Hertzveld, en de gebroeders Lehren uit Amsterdam. Net als Hertzveld wordt Fränkel—ten onrechte, maar verklaarbaar door de geloofsbrief van Holdheim—gezien als rabbijn uit de *Reform*-beweging, en dat riep bij orthodoxe Joden in de provincie protest op. In dit debat lijkt de aanduiding van *Reform*-aanhanger voornamelijk als *kampfbegriff* gebruikt te worden om Fränkel zodoende te *framen* als ontrouw aan de Joodse leer. Het zijn zowel de preken als de geloofsbrieven van Fränkel die weerstand oproepen en de aanleiding vormen om zijn trouw aan de leer van de Israëlitische godsdienst in twijfel te trekken. Een analyse van zijn proefpredicatie laat zien dat hij een middenpositie houdt tussen orthodoxie en

liberalisme, door enerzijds—gestoeld op zijn hermeneutiek waarin *Geschichte* als vormend voor de Joodse religie centraal staat—aanpassingen aan de *Zeitgeist* voor te staan, maar anderzijds de *halacha* behoudt. Het lijkt erop dat hij ziet dat het proces van het zoeken naar aanpassingen spanningen op kan leveren, waardoor het zijn appel is om de vrede te behouden. Ook kan door zijn nadruk op begrippen als 'vrede,' 'vrijheid' en 'religie' en het voornamelijk citeren uit de met christenen gedeelde intertekst, de indruk ontstaan dat zijn preken niet distinctief Joods meer zijn maar een meer universalistische religie voorstaan. Argumenten van het grote kerkbestuur om de betrouwbaarheid van Fränkel te onderbouwen kenmerken zich aan een verwijzing naar respectabele, en als getrouwe, opperrabbijnen van over de grens—waarvan het een aantal minder bekend dan het grote kerkbestuur doet vermoeden en de meest bekende rabbijn uit die groep een ten minste ambivalente reputatie bezat.

Een treffende observatie, voortbouwend op

het voorgaande, in de strijd tussen het liberale en orthodoxe Jodendom is de regionale diversiteit. Hoewel het - zeker in het geval van het grote kerkbestuur te Zwolle - voornamelijk over een geschil binnen de elite van de Joodse gemeenschap is, lijkt regionale diversiteit een belangrijke rol te spelen. Door de ligging zijn het voornamelijk delen van gemeenschappen in het oosten van het land die gericht zijn op het Duitse Jodendom, en daarmee het actieve integratiegedrag van de Duits-Joodse Verlichting en de *Reform*-beweging - althans denkend vanuit Nederlandse categorieën daar de stromingen - in Duitsland diffuser ogen dan in het publieke debat wordt voorgesteld. Echter, dat deze ideeën ook onder andere lagen van de gemeenschap leefden wordt onderbouwd door de petitie van gemeenteleden voor een benoeming van Fränkel, die door meer mensen wordt ondertekend dan de petitie tegen zijn benoeming. Eenzelfde patroon is zichtbaar in de gemeente te Steenwijk, waar de gemeenschap een even grote groep voor- als tegenstanders van de introductie van koorzang herbergt. Daarnaast laat het westen zich, in tegenstelling tot het oosten, voornamelijk kenmerken door een hoge mate van orthodoxie, zoals te vinden is bij de gebroeders Lehren, maar ook zeker bij de leden van het rabbinaal college, die allen opperrabbijn waren van westelijke provincies. Een uitzondering hierop wordt echter gevormd door de Hoofdcommissie, maar het progressieve karakter van een aantal leden van deze commissie kan historisch verklaard worden.

Terugblik: de macht van bestuurders

Tijdens het bestuderen van deze kwestie kan de indruk ontstaan dat het met recht een wonder genoemd kan worden dat Fränkel uiteindelijk benoemd wordt tot opperrabbijn van Overijssel. Ondanks dat het ministerie van mening was dat er voldoende geschikte kandidaten waren die wel in Nederland waren opgegroeid, of ten minste de taal spraken, de afkeuring van Fränkel's geloofsbrieven door het rabbinaal college, en weerstand uit de provincie, slaagt het grote kerkbestuur er toch in de benoeming bevestigd te krijgen. Het is dan ook de macht van het Zwols kerkbestuur wat de doorslag lijkt te hebben gegeven. Zij had onder aanvoering van de familie Jacobs en in de persoon van Philipson als adviseur van de Hoofdcommissie blijkbaar voldoende macht om Fränkel te kunnen benoemen. Deze macht lijkt zelfs zover te gaan dat ze bevelen van de minister kan negeren, en uiteindelijk slagen in haar doel. Hierbij lijkt voornamelijk Philipson van belang,

daar hij adviseur was van de Hoofdcommissie, die op haar beurt de verantwoordelijke minister van advies voorzag.

Conclusie

Aan het begin van deze artikelenreeks is de vraag gesteld naar de voornaamste argumenten pro en contra een benoeming van Fränkel als opperrabbijn van Overijssel en Drenthe, en welke belangen zij dienden.

Antwoordend hierop kan gesteld worden dat de argumenten voor een benoeming van Fränkel zich kenmerken aan het weerleggen van de beschuldigingen, door enerzijds te wijzen op respectabele rabbijnen die Fränkel steunen, en anderzijds het in twijfel trekken van de hermeneutiek en motieven tegen een benoeming—zoals dat voorkomt in een publiek debat. Daarnaast kenmerkt de fractie voor een benoeming zich door het hebben van macht op de juiste plaatsen, zoals het corresponderend lid als adviseur van de Hoofdcommissie. Argumenten contra de benoeming zijn voornamelijk afkomstig van orthodoxe zijde, ten eerste uit het westen maar ook—hoewel in mindere mate—uit de provincie. Zij kenmerken zich door het aanspreken van de verantwoordelijke minister en het proberen aan te tonen dat de benoeming ingaat tegen het, door het ministerie gewenste, beleid van integratie en eenheid onder geloofsgemeenschappen. Daarnaast trachten ze de orthodoxie van Fränkel in twijfel te trekken, door zijn leerredenen te bekritisieren en zijn geloofsbrieven af te keuren, vermoedelijk vanwege de twijfelachtige reputatie van Samuel Holdheim, de schrijver van een van de geloofsbrieven. Hoewel de orthodoxie in belangrijke steden, zoals Amsterdam, goed vertegenwoordigd was lijkt zij niet de macht te hebben die het Zwolse kerkbestuur wel had. Hierbij wordt nogmaals gewezen op de belangrijke positie van het corresponderend lid, Philipson. Daarnaast zou toekomstig onderzoek zich kunnen richten op de theologie van Fränkel; het blijft immers ongewis in welk opzicht zijn leer afwijkt van de orthodoxie, behalve dat zijn leerredenen handelen over meer universalistische thematiek.

Concluderend wordt opgemerkt dat een analyse van de argumenten inzicht geeft in de beweegredenen en gedachten van de betrokken partijen, maar dat voor een daadwerkelijk begrip van deze zaak voornamelijk aandacht gegeven moet worden aan politieke en machtsgerelateerde aspecten van de benoeming van Fränkel tot opperrabbijn.

* De auteur - Ruben van de Belt - uit Zwolle is student geschiedenis aan de Vrije Universiteit - met dr. B.T. Wallet als begeleider.

COLOFON

Het Judaica-Bulletin is een uitgave van de Stichting Judaica Zwolle. Het verschijnt vier maal per jaar. Een jaargang loopt van oktober t/m juli. De abonnementsprijs bedraagt € 8,00 per jaar, over te maken na ontvangst van een factuur. Een abonnement kan men aanvragen via info@judaica-zwolle.nl.

De Stichting Judaica Zwolle stelt zich ten doel de verspreiding van kennis over de joodse godsdienst, taal, geschiedenis en cultuur. Zij streeft dit o.a. na door het organiseren van cursussen, studiedagen, tentoonstellingen, etc. in de synagoge van Zwolle.

Het bestuur van de Stichting Judaica Zwolle bestaat uit de volgende leden:

- J.J. Dekker (secretaris)
- Mw. R.J.S. Hamburger (coördinator rondleidingen en tentoonstelling)
- Mw. J.H. Hansma (bibliothecaris)
- Mw. J. van Harten-Wondergem (administrateur)
- W.H. Neevel (voorzitter)
- Mw. S. Prins (penningmeester)

De Stichting geeft jaarlijks een folder uit over haar activiteiten. Deze folder kan worden aangevraagd bij de administrateur mw. J. van Harten-Wondergem (038-4651347) of via ons e-mailadres info@judaica-zwolle.nl. Actuele informatie over de cursussen, de Judaica-agenda en andere activiteiten van de Stichting is te vinden op de website: www.judaica-zwolle.nl. De bibliotheek van de Stichting wordt beheerd door mw. J.H. Hansma.

De Stichting heeft een tentoonstelling ingericht op het voormalige vrouwenbalkon van de synagoge van Zwolle, Samuel Hirschstraat 8, met als thema 'Joods leven in en om Zwolle'. Deze is eenmaal per maand op zondag geopend van 13.30-16.00 uur (zie voor de datums de Judaica-agenda in dit bulletin). Dan wordt er vanaf 14.00 uur ook een rondleiding verzorgd.

De Stichting werkt bij gelegenheid samen met: de Joodse Gemeente Zwolle, Stichting Voortbestaan Synagoge Zwolle, Genootschap Nederland-Israël afdeling Zwolle, en andere regionale en landelijke organisaties met een soortgelijke doelstelling.

Giften voor ons werk zijn aftrekbaar voor de inkomstenbelasting en kunnen worden overgemaakt op rekening NL07INBG0000259272 t.n.v. Stichting Judaica Zwolle te Zwolle.

VOLGENDE BULLETIN

Het volgende bulletin verschijnt 1 januari 2016. Kopij dient uiterlijk in de tweede week van december te zijn ingeleverd via info@judaica-zwolle.nl.

DE ADMINISTRATIE

De administratie van de Stichting Judaica Zwolle wordt verzorgd door Mieke van Harten-Wondergem te Zwolle. Zij is te bereiken via tel.nr. 038-4651347 of via ons e-mailadres info@judaica-zwolle.nl.

JUDAICA BULLETIN

De redactie van het Judaica Bulletin bestaat uit: Peter van 't Riet en Wim Neevel. Verspreiding: Nieske Willems. Abonnementen en jaargangen lopen per cursusjaar (september t/m juli). Opzeggingen zijn alleen mogelijk m.i.v. een nieuwe jaargang.

TENTOONSTELLINGSCOMMISSIE

De tentoonstellingscommissie bestaat uit: Riwwah Hamburger (voorzitter), Hanneke Brem, Michel Canter, Henrike de Graaf, Marguerite Groot-Second, Jaap Hagedoorn, Rosa Lemstra, Elmer Lugtigheid (PR), Ingrid Petiet, Caroline Rouwendal-Estoppey, Hanna Sijmons.

WERKGROEP CURSUSSEN

De werkgroep cursussen bestaat uit: Johan Dekker (secretaris), Arie Driesprong, Riwwah Hamburger, Jeannette Hansma, Mieke van Harten-Wondergem, Wim Neevel (voorzitter), Wil Wolters.

E-MAIL EN WEBSITE

De mailbox info@judaica-zwolle.nl van de stichting wordt beheerd door Lidy van Dam. Via dit e-mailadres kan men toezending van het cursusprogramma of andere informatie vragen. De website wordt onderhouden door Johan Dekker. Vragen over de inhoud van de website kan men stellen aan het bestuur via ons mailadres info@judaica-zwolle.nl.

RONDLEIDINGEN IN SYNAGOGE

Rondleidingen in de synagoge van Zwolle met bezoek aan de tentoonstelling voor groepen van meer dan 15 personen kunnen worden aangevraagd via info@judaica-zwolle.nl. Entree: € 4,00 voor volwassenen (kortingen voor jeugdigen).